

TYT TÜRKÇE · ÜNİTE 5 / 12 · PARAGRAF

Paragrafta Çıkarım, Neden ve Amaç: TYT Hap Bilgi

Paragrafın üçüncü büyük tipi, parçanın söylediğinden bir adım öteye gitmeyi istiyor: ÖSYM 2018-2026 arasında bu tipten **60 soru** sordu, yılda dört ile on arası.

Dört kalıp var: ulaşılabilen yargı, ulaşılamayan yargı, neden ya da amaç ve sayılan özellikler. Ünite 4'teki ayrıntı sorusundan farkı şu: cevap parçada aynen yazmaz, parçadaki bilgiden zorunlu olarak çıkar.

Notlar çıkarımın sınırını, ÖSYM'nin çeldirici kalıplarını ve 60 sorunun her birini doğru cevabın dayanağıyla veriyor.

Bu üniteye
60 çıkmış soru (2018-2026)
bu bloktan yılda ~25 soru
15 ÖSYM tuzağı

1 ÖSYM bu üniteden ne sordu?

60 sorunun 26'sı tek konudan geldi: "Ulaşılabılır" soruları.

"Ulaşılabılır" soruları 26 soru

2018/24 Heisenberg ve matematik 2018/25 Edebiyatçı ve tarihçinin kazısı

2018/29 Büyük kentlerde susuzluk 2018/30 Kâğıt tüketimi ve uygarlık

2018/36 Servi ağacının simgeleri 2018/37 Telefonlardan kurtarılan veriler

2019/37 Kitlama çay ve yaşam 2020/25 QWERTY ve Dvorak klavyeleri

2020/27 Yaratılan düşmanlar 2021/21 Yeni besin korkusu 2021/36 Bencil insanlar

2021/37 Duygularını ifade edemeyen insan 2022/21 Örümcek Adam ve yayımcının kaygısı

2022/22 Çin'de takvim, Batı'da sikke 2022/24 Bilgelik ve ıssız bölge

2022/35 Polisiye ve modern insan 2023/20 Bursa'da Zaman: şiir ve deneme

2023/26 Ters simya 2023/37 Eifel Kulesi ve estetik 2024/24 Gerilim yönetmeninin filmleri

2024/27 Özgünlük ve değişim 2024/40 Flaubert ve okur tipleri

2025/20 Kraliçe yaban arıları 2025/21 Anılar ve proteinler

2025/24 Zihin, genetik ve deneyim 2026/30 Hibrit zekâ

Neden, amaç ve eleştiri ■■■■■■■■■■■■ 14 soru

- 2018/28 Sallanan yataкта uyku araştırması 2018/35 Servi ağacı inanışlarının nedeni
2019/24 Kraliçe filminin senaryosu 2019/25 Yazarın çaresizliği
2020/38 O karakteri ve Freud'un id'i 2020/40 İdeal tipler neden doğru ya da yanlış değil?
2021/29 Postman'ın televizyon eleştirisi 2021/38 Duyguları inkâr etmenin nedenleri
2022/23 Mozart: müzik eseri ve müzikal ürün 2022/27 İlyada neden edebiyat sayılmadı?
2022/38 Odasında sessizce oturabilen insan 2024/19 Zemine yansıyan yaya ışıkları
2026/27 Günlük yazmanın zorluğu 2026/31 Modern şiire eleştiriler

"Ulaşılamaz" soruları ■■■■■■■■■■ 11 soru

- 2019/31 Hatırlama efekti 2019/32 Bitkilerde veri saklamak
2020/34 Özgün resim ve yeniden canlandırma 2021/31 Ergenlikte öfke
2022/30 Öykücü ve çevirmen 2022/32 Vinteuil'in sonatı 2023/28 Maskelenmiş depresyon
2023/33 Gerçekliği inşa eden beyin 2024/28 Sözcüklerin anlam evreni
2026/32 İlk portre ressamlarından biri 2026/38 Sürücünün çalışma belleği

Özellik, etken ve örnek ■■■■■■■■■■ 9 soru

- 2018/31 İçte oturan öyküler 2018/32 Kurşun kaleme beş öğüt
2020/29 "Ne yapmalıyım?" ve etik 2020/32 Matisse ve renk tonu
2023/29 Dijital amnezinin etkileri 2023/30 İdeal kitabevi
2023/32 Mutlu yaşam için öneriler 2024/30 Aristoteles'in Poetika'sı
2025/34 Asi, doğal ve uslu çocuk

Sorular ÖSYM'nin yayımladığı 2018-2026 TYT soru kitapçıklarından (Türkçe testi). Soruların metni ÖSYM'nin telifinde olduğu için burada yok; notlarda **TYT 2025/4** gibi bir damgayla, sorulduğu yıl ve numarasıyla işaretli. Numarayla soruyu kitapçıkta bulabilirsiniz.

② Çıkarım: Parçadan Bir Adım Öte

Çıkarım nedir, nerede durur?

- **Çıkarım** parçadaki bilgiden zorunlu olarak çıkan sonuçtur. Parça "kitap kâğıtsız da basılıyor" diyorsa "kâğıt işlevini teknolojiyle paylaşıyor" çıkarımdır.
- Çıkarım çoğu kez **genellemedir**: parçadaki somut örnek genel bir ilkeye dönüşür.
- Sınır: parçada hiç olmayan bir bilgi, parçanın tersine giden bir sonuç ya da parçada çözülmemiş bir sorunun çözümü çıkarım değildir.
- Kök farkı: "değinilmiştir, söylenebilir" aynen yazılanı arar (Ünite 4); "ulaşılabilir, çıkarılabilir" yazılandan çıkanı arar.

“Ulaşılabilir” sorusu

- 1 Önce parçanın varlığı yargısı bul; ulaşılabilir yargı onun genelleşmiş ya da başka sözle kurulmuş hâlidir.
- 2 Somut örnekten genel ilkeye çık: şekeri idareli kullanıp beş bardak çay içmek → elindekini verimli kullanan, hayatını uzun ve mutlu kılar. TYT 2019/37
- 3 Parçadaki sonucu ters çeviren genellemeyi ele: daha iyi klavye yaygınlaşamadı → “üstün yenilik eninde sonunda kabul görür” denemez; tersine alışkanlık kazandı. TYT 2020/25
- 4 Parçanın bilinmiyor dediğini biliniyor sayma: eski anıların neden yaşlılıkta döndüğü bir muamma; nedeni dış etkenlere bağlayan şık çıkarım değil, uydurma. TYT 2019/31
- 5 Parçadaki iki örneğin ortak noktasını ilke olarak kur: Çin’de yeni takvim, Batı’da yeni sikke → yönetici değişimi yaygın bir aracın değişmesiyle duyuruluyordu. TYT 2022/22

3 Çıkarımda Çeldirici Kalıpları

ÖSYM’nin kurduğu tuzaklar

AMAÇ SORUSU

Örnekleme amaç değildir

Araştırmada sadece erkekler var diye amaç cinsiyet farkı olmaz; değiştirilen tek şey yatağın sallanmasıydı.

TYT 2018/28

AMAÇ SORUSU

Çözüm yasak değildir

Yere yansıyan ışık telefona bakmayı engellemiyor; telefona bakan yayanın da ışığı görmesini sağlıyor.

TYT 2024/19

NEDEN SORUSU

Anılan her şey neden değildir

İlyada’nın törenlerdeki yeri anlatılıyor ama “çünkü” ile verilen neden, edebiyat kavramının henüz olmaması.

TYT 2022/27

AYRIM SORUSU

Yakın unsur, ölçüt değildir

Piyasa anılıyor ama müzikal ürünün eserden ayıran ölçüt dinleyici kitlesi: 10 anlayan 100 anlamayan.

TYT 2022/23

ULAŞILAMAZ

Ters ilişki

Parçaya göre zekâ öfkeyi doğru kaynağa yöneltmeyi sağlıyor; zekâ arttıkça öfke azalır denmiyor.

TYT 2021/31

ULAŞILAMAZ

Parçada olmayan çözüm

Maskelenmiş depresyon anlatılıyor; “konfor alanından çıkmalı” diye bir çözüm önerilmiyor.

TYT 2023/28

ULAŞILAMAZ

Uydurma neden

Veriler dijital ortamda saklanıyor ama bunun nedeni kolay erişim diye söylenmiyor.

TYT 2019/32

ULAŞILAMAZ

Ters okuma

Beyin uyarıları olduğu gibi işlemez; parçaya göre her şeyi yorumlayarak kendi gerçekliğini kurar.

TYT 2023/33

4) "Ulaşılabilir" Soruları

Ulaşılabilen yargı: ÖSYM'nin cevapları

PARÇA	ULAŞILABİLEN (CEVAP)
Heisenberg	Fizikte çalışsa da onu asıl soyut matematik büyüledi. TYT 2018/24
Edebiyatçı ve tarihçi	Sadece I: kaynakları ortak, yöntemleri ve bakış yönleri farklı. TYT 2018/25
Kentlerde susuzluk	Temiz su kaynaklarının azalması atık kontrolünü önemli kılıyor. TYT 2018/29
Kâğıt ve uygarlık	Kâğıt işlevini bugünün teknolojisiyle paylaşarak sürdürüyor. TYT 2018/30
Servi ağacı	Hayatı anlamlandırırken doğadaki varlıklardan ve özelliklerinden yararlanır. TYT 2018/36
Kurtarılan telefon verileri	Silinmiş görünen bilgilere başkalarının ulaşabilmesi tehlike oluşturur. TYT 2018/37
Kitlama çay	İnsan hayatını uzun ve mutlu kılmak için elindeki verimli kullanmalı. TYT 2019/37
QWERTY ve Dvorak	Uyum gerektiren yeniliği kabul etmek yerine alışkanlığa bağlı kalmak kolay gelir. TYT 2020/25
Yaratılan düşmanlar	Ötekini düşman gören kişi kendini eleştirme ihtiyacı duymaz, kendini yüceltir. TYT 2020/27
Yeni besin korkusu	Uygun çevre koşullarıyla bu korku değiştirilebilir. TYT 2021/21
Bencil insanlar	Başkalarını kendi kimliklerinden uzaklaştırıp kendilerine benzetmeye çalışırlar. TYT 2021/36
Duyguları gizlemek	Farkında olmadan, çocukluktan beri öğrenilen kalıplarla gelişen bir davranış. TYT 2021/37

PARÇA	ULAŞILABİLEN (CEVAP)
Örümcek Adam	Özgün bir fikre toplumun nasıl tepki vereceğine dair ön yargılar yanıltıcı olabilir. TYT 2022/21
Takvim ve sikke	Yönetici değişimi yaygın bir aracın değiştirilmesiyle duyuruldu. TYT 2022/22
Bilgelik	Kendiliğinden gelmez; dünyanın zorluklarına karşı geliştirilen bir tutumdur. TYT 2022/24
Polisiye ve modern insan	Gündelik hayatın sıradanlığından kurtulmak için polisiyeye yönelir. TYT 2022/35
Bursa'da Zaman	Şiir ile denemenin farkları kadar ilişkisi de anlamlı bir inceleme konusu. TYT 2023/20
Ters simya	Yetersizlik hissi olumlu geri bildirimi geçersiz kılar, yanılsama doğurur. TYT 2023/26
Eyfel Kulesi	Yapısal özellikleriyle yaygın estetik algıyı değiştirdi. TYT 2023/37
Gerilim yönetmeni	Seyircinin karakterlerle özdeşim kurmasını amaçlar. TYT 2024/24
Özgünlük	Özgün kalma uğruna yapılanlar insanı değişime kapatabilir. TYT 2024/27
Flaubert	Okurluk konusunu karakterleri üzerinden düşündürmeye çalıştı. TYT 2024/40
Kraliçe yaban arıları	Kış uykusuna yatmaları ekosistemin sürmesinde kritik. TYT 2025/20
Anılar ve proteinler	O anki ruh hâli bir anının farklı hatırlanmasına yol açabilir. TYT 2025/21
Zihin ve deneyim	İnsan zihninin şekillenmesinde deneyimler belirleyici. TYT 2025/24
Hibrit zekâ	Yapay zekâ hayata girdikçe yeni belirsizlik alanları doğdu: ürünün sahibi kim? TYT 2026/30

5 "Ulaşılamaz" Soruları

Ulaşılamayan yargı: ÖSYM'nin cevapları

PARÇA	ULAŞILAMAYAN (CEVAP)
Hatırlama efekti	Eski anıların erken dönmemesinin dış etkenlere bağlı olduğu. Parça bunu çözülmemiş bir muamma diye anlatıyor. TYT 2019/31
Bitkilerde veri	Verilerin kolay erişildiği için dijital ortamda saklandığı. Tercihin nedeni söylenmiyor. TYT 2019/32
Özgün resim	Sanatçının tecrübelerinin ürünü olduğu. Parça boyadaki el izinden ve çağa tanıklıktan söz ediyor. TYT 2020/34
Ergenlikte öfke	Zekâ arttıkça öfkenin dışa vurumunun azaldığı. TYT 2021/31
Öykücü ve çevirmen	Çeviride üslup arayışının okuru zorladığı. TYT 2022/30
Vinteuil'in sonatı	Eseri vazgeçilmez kılanın tanıdık duyarlıklara hitap etmesi. Tersine, en geç keşfedilen yabancı tını en uzun sevilen. TYT 2022/32
Maskelenmiş depresyon	Baş etmek için konfor alanından çıkmak gerektiği. TYT 2023/28
Beyin	Uyaranları olduğu gibi işlediği. TYT 2023/33
Sözcüklerin anlam evreni	Sözlük anlamı dışında kullanıldıkça yeni çağrışım kazandığı. Parçaya göre çağrışım kişiden kişiye değişir. TYT 2024/28
Portre ressamı	Özgün tarzıyla genç sanatçılara örnek olduğu. TYT 2026/32
Çalışma belleği	Beynin kapasitesini belirlediği. Parçaya göre sınırlı olan çalışma belleğinin kendi kapasitesi. TYT 2026/38

6 Neden, Amaç ve Eleştiri

Neden ve amaç sorusu

1 Nedenin işaretlerini bul: **çünkü, bu yüzden, -dığı için, bundan dolayı**. Neden çoğu kez bu sözün hemen yanındadır. **TYT 2020/40 · 2022/27**

2 **Araştırmanın amacı**, araştırmada değiştirilen şeydir: aynı kişiler önce sabit, sonra sallanan yatakta uyutuldu → amaç sallanmanın uykuya etkisi. **TYT 2018/28**

3 Bir çözümün amacını **sorunla** eşle: yayalar telefona bakarken kaza yapıyor; ışık yere yansıtılınca telefona bakan da ışığı görüyor. **TYT 2024/19**

4 **Temel neden** bütün örneklerin ortak paydasıdır: servinin her inanışı bir özelliğine dayanıyor (hep yeşil, dik gövde) → özelliklerine sembolik değer verilmesi. **TYT 2018/35**

↳ Eleştiri sorusunda yazarın karşı çıktığı şeyi bul: televizyon her konuyu eğlenceye indiriyor; senaryo olayları içeriden, kraliyetin gözüyle anlatıyor. **TYT 2019/24 · 2021/29**

Neden, amaç ve eleştiri: ÖSYM'nin cevapları

SORU	CEVAP VE DAYANAĞI
Sallanan yatak: amaç	Uykuya dalmak ile sallanmak arasındaki ilişkiyi incelemek. TYT 2018/28
Servi inanışları: temel neden	Kimi özelliklerinden dolayı ağaca sembolik değer verilmesi. TYT 2018/35
Kraliçe filmi: eleştiri nedeni	Olayları daha çok kraliyet ailesinin bakışıyla sunması. TYT 2019/24
Yazarın çaresizliği	Yaşadıklarının ancak küçük bir parçasını yazıya aktarabilmesi. TYT 2019/25
O karakteri ve id	Bilinçaltında kaybolmadan saklanabilmesi: çıkmıyor ama batmıyor da. TYT 2020/38
İdeal tipler: neden	Gerçekliğin ana unsurlarını yansıtan bir sınır, bir başvuru çerçevesi çizmesi. TYT 2020/40
Postman'ın eleştirisi	Konuları eğlendirme amacıyla sunması: biçim içeriği dışlar. TYT 2021/29
Duyguları inkâr: neden değil	Akılcı davranışın daha doğru olduğuna inanmak. Nedenler toplumsal kabuller ve öğrenilmiş kalıplar. TYT 2021/38

Müzikal ürün ↔ müzik eseri

Tüketici kitlesinin sayısı ve niteliği. **TYT 2022/23**

İlyada: neden

Edebiyat diye bir metin kategorisi henüz oluşmamıştı. **TYT 2022/27**

Odasında oturabilen insan

Düşüncelerine dönüp kendisiyle yüzleşmeyi göze alması. **TYT 2022/38**

Yaya ışıkları: amaç

Telefonuna bakan yayanın da trafik kuralına uymasını sağlamak. **TYT 2024/19**

Günlük yazmanın zorluğu

Yaşamı akışındaki canlılıkla duyup hiç beklemeden yazıya dökmemek. **TYT 2026/27**

Modern şiir: eleştiri değil

Anlamsızlığı incelemek. Tekdüzelik, yüzeysellik, özgünlüğü ve geleneği yitirmek eleştiriliyor.

TYT 2026/31

7 Özellik, Etken ve Örnek

Sayılanlardan olmayanı bulmak

1 Parçadaki her niteliği ya da etkeni bir şıkla eşle; eşi kalmayan şık cevaptır.

2 Parçanın **tersini** söyleyen şıkta dikkat: öyküler didaktik olmaktan kurtuluyor → yol göstericilik bu öykülerin özelliği değil. **TYT 2018/31**

3 **Tanım** sorusunda parçanın kurduğu karşıtlığı koru: betimleme kanıtlanabilir; etik ise gerekeni arayan bir sorgulama. **TYT 2020/29**

4 **Kavram eşleymesinde** tanımı harfiyen uygula: otoritenin istediği gibi davranmak itaattir; babasının uyarısıyla şapka takan genç bağımsız değil. **TYT 2025/34**

Özellik ve etken soruları: ÖSYM'nin cevapları

Öykülerin özelliği değil

Yol göstericilik: öyküler didaktik olmaktan kurtuluyor. **TYT 2018/31**

Kalemin öğütlerinde yok

Gerçekçi olmak. Sabır, umut, özünü hatırlamak, özgünlük var. **TYT 2018/32**

Etüğün tanımı

Kanıtlanabilir bir betimleme değil, gerekeni arayan bir sorgulama. **TYT 2020/29**

Matisse: etken değil

Resmin tekniği. Alanın boyutu, form ve ışık, yüzey, konum var. **TYT 2020/32**

Dijital amnezi: etki değil

Bilgi üretme becerisini sınırlaması. Plan, hatırlama, hafızaya güven ve ezber etkileniyor. **TYT 2023/29**

İdeal kitabevi: etkili değil

Okuma mekânlarının düzeni. Kitap sayısı, çeşit, raf düzeni ve sahibin tavrı etkili. **TYT 2023/30**

Önerilere örnek değil

Terfi haberini çevresini heyecanlandırmamak için saklamak; öneri duyguları paylaşmak. **TYT 2023/32**

Poetika: özellik değil

Tutarlılığı. Öncülük, kalıcılık, güncellik ve etkileycilik var. **TYT 2024/30**

Ergenlikte üç benlik

Babasının uyarısıyla şapka takmak bağımsızlık değil, itaattir. **TYT 2025/34**

8 ÖSYM tuzakları: tek sayfada

ÖSYM'nin bu ünitadaki sorularda kurduğu tuzaklar. Sınavdan önceki son tekrar için bu liste yeter.

1 Katılımcıların hepsinin erkek olması araştırmanın amacını cinsiyet yapmaz.

TYT 2018/28

2 Parça anıların neden geç döndüğünü bilmiyor; nedeni söyleyen şık uyduruyor.

TYT 2019/31

3 Verilerin dijital ortamda saklandığı yazıyor; "kolay erişildiği için" diye bir neden yok.

TYT 2019/32

4 Dvorak klavyesi daha iyi olduğu hâlde yaygınlaşamadı; "üstün yenilik kabul görür" ters sonuç. **TYT 2020/25**

5 Zekâ öfkeyi azaltmıyor, öfkeyi doğru kaynağa yöneltmeyi sağlıyor. **TYT 2021/31**

6 Duyguları inkârın nedeni akılcılık değil, toplumsal kabuller ve öğrenilmiş kalıplar.

TYT 2021/38

7 Piyasa anılsa da müzikal ürünü ayıran ölçüt dinleyici kitlesi. **TYT 2022/23**

8 İlyada'nın törenlerdeki yeri anlatılıyor ama neden "edebiyat" kavramının henüz olmaması. **TYT 2022/27**

9 Sonatın en uzun sevilen yanı tanıdık değil, en geç keşfedilen yabancı tınısı.

TYT 2022/32

10 Parça bir sorunu anlatıyorsa, şıktaki çözüm önerisine ulaşamaz. TYT 2023/28

11 Beyin uyararı olduğu gibi işlemez, yorumlar. TYT 2023/33

12 Işık sistemi telefona bakmayı engellemiyor; telefona bakarken de kurala uymayı sağlıyor. TYT 2024/19

13 Çağrışım kişiden kişiye değişir; "sözlük dışı kullanımla kazanılır" denmiyor. TYT 2024/28

14 Poetika'nın öncülüğü, kalıcılığı ve güncelliği parçada var; tutarlılığından hiç söz edilmiyor. TYT 2024/30

15 Uyarı üzerine davranışı değiştirmek itaattir, bağımsızlık değil. TYT 2025/34

9 Kendini dene: doğru mu, yanlış mı?

Önce D ya da Y'yi işaretle; cevaplar sayfanın sonunda.

1. "Ulaşılabilir" yargı parçada aynen yazılı olmak zorundadır. ☐ D ☐ Y
2. Somut bir örnekten genel bir ilkeye çıkmak çıkarımdır. ☐ D ☐ Y
3. Parçanın muamma dediği bir konunun nedenini söyleyen şık ulaşılabilir bir yargıdır. ☐ D ☐ Y
4. Bir araştırmanın amacı, araştırmada değiştirilen şeyle ilgilidir. ☐ D ☐ Y
5. Parçada anılan her olumsuzluk sorulan nedenin kendisidir. ☐ D ☐ Y
6. Temel neden, parçadaki örneklerin ortak paydasıdır. ☐ D ☐ Y
7. Bir sorunu anlatan parçadan o sorunun çözümüne ulaşılabilir. ☐ D ☐ Y
8. Parçadaki sonucu tersine çeviren genelleme elenir. ☐ D ☐ Y
9. Bir çözümün amacı, çözdüğü sorunla eşlenerek bulunur. ☐ D ☐ Y
10. Uyarı üzerine davranışını değiştiren biri bağımsız davranmış olur. ☐ D ☐ Y
11. Bir eserin kendi alanındaki ilk eser olması ve sonrakilere yol göstermesi onun öncülüğünü gösterir. ☐ D ☐ Y

Cevaplar

1. **Y** Ulaşılabılır yargı parçadaki bilgiden zorunlu olarak çıkar; çoğu kez genellemedir.
2. **D** Kıtılama çaydan “elindekini verimli kullan” ilkesine varmak böyledir.
3. **Y** Parçada çözülmemiş sorunun çözümü çıkarım değil, uydurmadır.
4. **D** Sabit ve sallanan yatak karşılaştırılıyorsa amaç sallanmanın etkisidir.
5. **Y** Neden çoğu kez “çünkü, bu yüzden” gibi bir sözün yanında verilir; anılan her şey neden değildir.
6. **D** Servinin her inanışı bir özelliğine dayanıyorsa temel neden özelliklerine anlam yüklenmesidir.
7. **Y** Parça çözüm önermiyorsa şıktaki çözüm ulaşamaz bir yargıdır.
8. **D** Daha iyi klavye yaygınlaşmadıysa “üstün yenilik kabul görür” denemez.
9. **D** Telefona bakarken kaza yapıyorsa çözüm telefona bakarken de kurala uymayı sağlar.
10. **Y** Otoritenin isteğiyle davranmak itaattir.
11. **D** Poetika sanat üzerine ilk eser ve sonraki araştırmaların programını hazırlamış: öncülük.

Kaynak: Test yapısı: ÖSYM 2026-YKS Kılavuzu, Tablo 1A. Sorular ve cevaplar: ÖSYM'nin yayımladığı 2018-2026 TYT soru kitapçıkları (Türkçe testi).